ca la dona

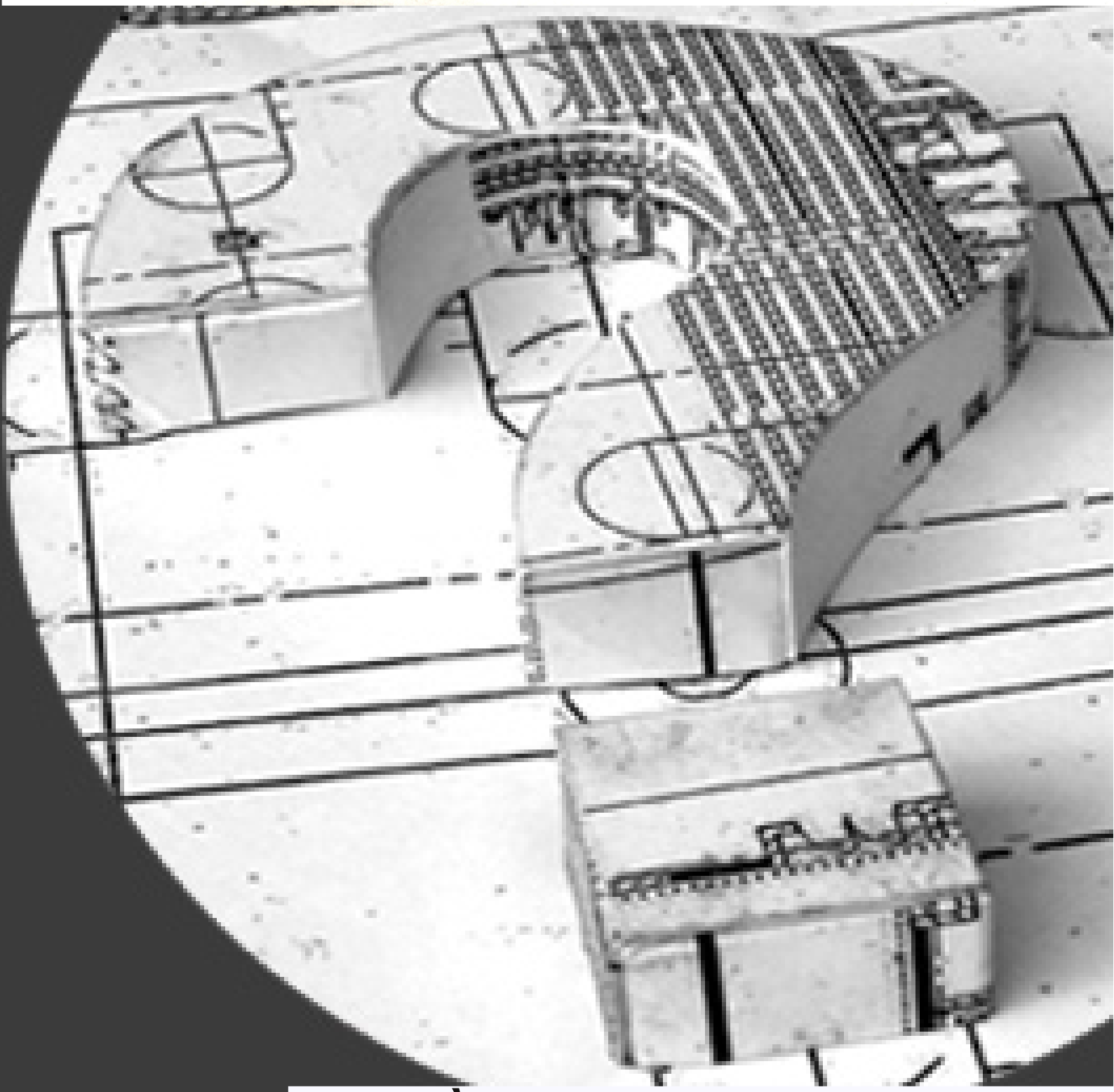

HÀBITAT I FEMINISME

PUBLICACIÓ FEMINISTA
NÚMERO 75 | DESEMBRE 2011

| SUMARI
75 | ::

03 | | >> editorial
| CONSELL DE REDACCIÓ

06 | | >> seminari hàbitat i gènere. apunts per al debat.
| BETLEM CAÑIZAR BEL, Ca la Dona

12 | | >> dones en espais privats i en el trànsit per els públics. quina visibilitat? quina llibertat? quina igualtat?
| ROSA TELLO, Lahas

14 | | >> urbanisme, dones i vida quotidiana. seminari «l'hàbitat des de la perspectiva de les dones»
| ADRIANA CIOCOLETTO i BLANCA GUTIÉRREZ VALDIVIA, Punt 6

18 | | >> dones i imaginaris multisituats
| M. DEL SOCORRO PÉREZ RINCÓN, Lahas

20 | | >> l'arquitectura que sap escoltar
| SANDRA BESTRATEN, Càtedra UNESCO de Sostenibilitat a la UPC

25 | | >> la participació de dones en processos de Producció Social de l'Hàbitat (PSH)
| LOURDES GARCÍA VÁZQUEZ, Lahas

26 | | >> ciutat de mèxic, dones i vida quotidiana
| AZUCENA ARANGO MIRANDA

27 | | >> Com Volem Viure: nous models per a noves necessitats
| MÓNICA DÍAZ VON DER FECHT, Com Volem Viure

28 | | >> Notes Bibliogràfiques
| FELISA PRADAS PLOU

Aquesta obra està sota una llicència creative commons de reconeixament - NoComercial - Sense Obra Derivada (by-nc-nd): No es permet un ús comercial de l'obra original ni la generació d'obres derivades.

CA LA DONA (en trànsit). NOVA ADREÇA (Provisional): c/ Sant Honorat, 7, 08002 - TELÈFON 934 127 161 caladona@caladona.org | www.caladona.org | HORARI dilluns - dimarts - dimecres - dijous 10.00 a 14.00 h - 16.00 a 20.00 h | CONSELL DE REDACCIÓ Betlem Cañizar Bel, Judith Muñoz Saavedra, Luz Cassino, Mai C. Álvarez, Mercè Otero-Vidal, Vicky Moreno, Marina Domingo Martín | COL·LABORADORA Felisa Pradas Plou | DISSENY GRÀFIC Ceci Vietto | MAQUETACIÓ Marina Domingo Martin | CORRECIÓ Rosina Nogales | FOTOGRAFIA PORTADA: Internet | DIPÒSIT LEGAL B - 22.331 / 89

Editorial

IMATGE: EXTRETA D'INTERNET

Què ens ha dut a construir la revista que tenim a les mans? Els desitjos d'una dona, la Felisa, que van convergir amb els camins que d'altres dones havíem fet a Ca la Dona en el temps del grup Les Bàrries. El seu camí va estirar, impulsar, projectar el d'altres dones. I és per això, com a mostra de la política de la relació i del fer en primera persona, que us presentem aquesta editorial tan especial. I vet-la aquí, amb paraules de la Felisa.

«Fa uns anys la vida em va permetre tornar a néixer. Així que vaig decidir fer realitat el meu desig més íntim: aprendre a cantar. Fent aquest camí vaig conèixer la Sainkho i la música que fan a Tuva. Continuant el camí un dia em vaig trobar passejant sota els arbres de la muralla, a Girona, sentint-me molt a gust, amb una bona ombra, tota estirada, assaborint les vistes.

El fet de sentir-me tan a gust em va sorprendre. Quina diferència hi havia amb d'altres passejades semblants? Vaig mirar el meu entorn i em vaig adonar que aquells arbres estaven podats de forma diferent de com jo ho havia vist fer sempre: el tronc era més alt, les branques no arribaven a la cara, em va agradar trobar-me allà pensant com un fet tan senzill em feia veure i sentir la realitat d'altra manera.

Aquest registre el vaig emmagatzemar i, passat un temps, al II Congrés de Dones de Barcelona, les dones de Punt6 feien un recorregut pels voltants, va ser llavors quan vaig prendre consciència que construir l'espai d'una manera o d'una altra vol dir moltes coses i, a més a més, et fa sentir de forma diferent.

Vaig veure com no es tenen en compte els usos dels espais per així fer-ne una bona distribució; les contradiccions que es produeixen entre allò dissenyat i allò usat (per exemple, els camins que fem dintre els jardins, perquè en certa manera és aquest el pas natural de l'entorn); com aquests espais es dissenyen de manera que les dones, les nenes, les persones grans en queden excloses o marginades a l'hora de fruir-ne i utilitzar-los.

Va ser una activitat que em va engrescar, quan passejava tenia una altra mirada, em sorgien preguntes, m'interessava la informació sobre els espais. Així va ser com vaig assistir a les jornades «Gènere, espai públic i diferència» que el grup de dones MultiGe de la Universitat de Barcelona va organitzar.

Vaig veure com les dones s'havien organitzat i com s'organitzen per transformar els nostres entorns; que hi ha dones que treballen per donar visibilitat a la necessitat que els nostres entorns canviïn, perquè s'escolti les persones que els habiten, hi transiten; perquè canviï l'estructura de les nostres llars tan discriminant envers les dones.

Allà vaig trobar la Lourdes, que ha treballat perquè un cachitode Mèxic DF sigui diferent, aquest treball seu em va fer pensar en Ripoll 25, la nova casa de Ca la Dona, i el treball que estem fent amb la Sandra; vam parlar, ens vam enredar, vaig conèixer la Soco, les nostres relacions van anar creixent, la Rosa, l'Adriana, la Blanca... ens vam anar trobant, vam anar caminant fent més recorreguts, ocupant espais, intercanviant sabers. Així és com vam arribar a fer aquesta trobada a Ca la Dona, de la qual volem fer-vos partícips.

La meva curiositat per l'espai continua, des de l'Antiguitat se sap que l'espai dóna una informació que influeix en la nostra salut, en el nostre benestar, també se sap que es pot modificar i transformar, hauríem de tornar a fer-los nostres, aquests sabers, per construir cases, llocs que ens donin salut i energia.

Les meves inquietuds també es dirigeixin en com donar sortida a aquest desig de viure en llocs més comunitaris, més compartits, més creatius, més ecològics, més saludables. Tal vegada sigui necessari canviar alguna llei, enredar-nos més, desitjar amb més força.

Però si una simple passejada m'ha portat fins aquí, fins on arribarem amb tots els nostres desitjos junts?

Aquesta és la meva petita història dins de la gran història del feminisme i de Ca la Dona.

Felisa Pradas Plou

Seminari Hàbitat i Gènere. Apunts per al debat

Seminari matinal a Ca la Dona. La diversificació dels usos del temps fa que un matí de divendres pugui ser un bon dia per a una activitat.

I ho va ser. XX dones, un debat interessant, ganes de compartir. A les dues del migdia encara érem allà. Investigadores, activistes remunerades, jubilades, aturades, remune-rades amb horari de tarda, i allò que se'n diu professionals liberals i que no té res a veure amb cap tendència política. Moltes d'elles amb alguna relació amb l'urbanisme. I potser la meitat, d'origen llatinoamericà.

«Hàbitat i gènere». El més interessant (per mi, és evident): vam escapar dels discursos sobre com fer físicament la ciutat des de la perspectiva de gènere. Ho haureu vist en els articles que constitueixen aquesta revista. No és que aquells discursos no siguin interessants, però és la part del treball que és més sabuda i la més fàcil de trobar.

El debat es va centrar, doncs, després d'un moment inicial entorn el feminisme i com les discriminacions es vivien actualment (que si les joves i abans i ara i etcètera) en dos eixos:

1. Participació (coparticipació, legitimació, imaginaris multisituats, i altres "palabrejes" similars).

2. Qüestionament de la dualitat espai públic/espai privat i allò que s'entén com a espais de llibertat des d'una visió eurocentrista.

Recollir ara tot el que s'hi va dir és complex, però trobareu les més de tres hores de debat enregistrades a www.wwwcaladona.org. Assenyalo tot seguit els aspectes més detacats.

Participació

És una qüestió cabdal per a moltes urbanistes. En part, possiblement, perquè la participació està de moda. Un ajuntament vol fer una plaça. Encarrega un concurs de projectes, un equip tècnic en selecciona quatre, i els sotmet a discussió ciutadana. Prèviament ja ha decidit que allà hi va una plaça dura, que prioritza sobre un altre equipament, i que es carrega un edifici antic d'habitatges per fer un forat en el dens nucli urbà. Per vies postmodemocràtiques es debat sobre la plaça: debats amb gomets i post-it, i participants seleccionades a sorteig d'entre les que consten al

* Betlem Cañizar Bel, membre de Ca la Dona.

padró. O consells ciutadans formats pel veïnat, molt ben assessorat per sàvies tècniques. I així poder decidir si la plaça té bancs de fusta a l'esquerra o a la dreta, si s'hi conserven els arbres de la zona, o si s'hi posa un parc infantil més amunt o més avall.

Si les dinamitzadores del procés són urbanistes feministes, és més possible que la plaça s'intenti adaptar als usos de la diversitat de la vida. Per exemple, que el parc infantil no estigui ple de bancs de marbre on qualsevol criatura s'obrirà el cap a la mínima caiguda mentre la cuidadora s'ha quedat paralitzada perquè se li ha gebrat el pandero sobre el marbre. Encara que això és de sentit comú, però com va dir algú, no és el més comú dels sentits.

Bé, el que dèiem. Pel debat que vam tenir, la participació és una cosa que preocupa. Com a eina de legitimació del poder no interessa, però, en quina mesura l'estem perpetuant amb la nostra col·laboració? I en quina mesura, amb aquesta mateixa col·laboració, generem transformacions? (quina pregunta més original, oi?). La participació per vies institucionalitzades és una eina de legitimació de les pròpies institucions que es pot aprofitar perquè la ciutat millori, i en aquest sentit, és més interessant, però no és ni satisfactòria, ni suficient.

Pel que fa als processos urbans de reivindicació de serveis o habitatge, s'hi va comentar que no es tracta tant de participar, sinó d'exigir el que es considera que pertoca.

Per tot plegat, algunes vam concloure que el que volem és més aviat coparticipació. Corresponsabilitat en les decisions i en la construcció urbana. Perquè la ciutat som totes, la ciutat som nosaltres, i ens l'hem de reapropiar.

Participar tampoc significa l'execució dels desitjos. Allà vaig descobrir que el projecte de rehabilitació de la seu de Ca la Dona, des d'aquesta perspectiva, no és un projecte participatiu: és dur a la pràctica el que volem, en primera persona, amb l'ajuda de professionals de l'arquitectura que participen del projecte. Segons això, no participem nosaltres, sinó les professionals que ens acompanyen.

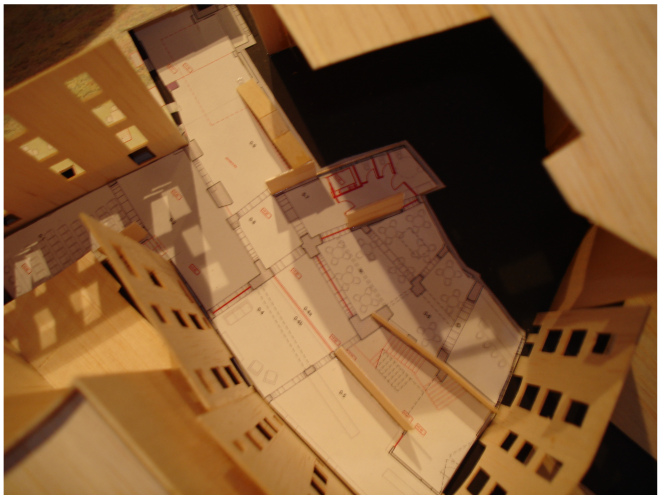

IMATGE DE CA LA DONA

La participació té també processos o resultats que ens poden posar en crisi. Per exemple, quan la població d'un barri de Mèxic rebutja participativament el desenvolupament al seu barri d'un projecte d'habitatges per a dones indígenes, projecte, al seu torn, elaborat també de forma participativa entre les mateixes dones i algunes urbanistes. La resposta de la gent del barri va ser: això està molt bé, però lluny de casa meva. Segur que a totes ens vénen al cap altres exemples d'aquest tipus de resposta veïnal.

***

Un altre element que es va apuntar al debat té a veure amb l'«objecte» de la participació i de la construcció urbana. Una cosa és participar per decidir les lluminàries, els bancs o el color de la pintura d'un equipament, fins i tot per discutir el pla urbanístic. Una altra cosa és treballar amb desitjos i imaginaris. Com fer per, en integrar en la construcció dels espais una forma, la ciutadania els resignifiqui amb l'ús? Com incorporar-hi la fluïdesa, la construcció permanent, de la vida?

Al meu poble hi ha només dos parcs amb arbres. Un d'ells s'ha convertit espontàniament en espai d'aniversaris i festes. Fins al punt que si vols celebrar allà un aniversari a les dotze del migdia d'un dissabte, ja pots presentar-t'hi a les deu per ocupar l'espai que necessites (per ara, encara no ens han tallat la iniciativa amb cap ordenança). O el Forat de la Vergonya, que és resignificat oficialment com a Pou de la Figuera o com a plaça Negra per la població d'origen dominicà. O la vida

al carrer i a les places que es coneixia fa seixanta anys i que ara retorna de la mà de la migració del sud. Reapropiació de l'espai, imaginaris multisituats, desitjos d'anada i de tornada, construccions múltiples de la ciutat resignificada ara i adés i un altre cop després, més enllà dels usos previstos participativament o no.

És clar que aquest aprofitament múltiple i a vegades divergent dels espais pot generar col·lisions d'usos. Es poden resoldre amb ordenances, o amb processos de construcció conjunta de l'espai, de coresponsabilitat i de mediació.

***

El mateix, de fet, que a l'espai domèstic, on, o bé separes l'habitatge en espais privatius i autosuficients, o bé hi has de negociar i renegociar de forma continuada. Les persones canviem, i el que necessitem dels espais també canvia. Posaràs una tele i un ordinador a l'habitació de la teva filla quan sigui gran?, en tens tu a la teva?, però és que... tens una habitació per a cadascú? La teva casa és petita, gran?, té espais comuns?, té un compartiment per a cada ús: planxar i cosir, cuinar, no fer res, estudiar, dormir?, els espais són fluids i canviants?, els treballs reproductius estan aïllats dels espais d'estar i relaxar-se? O és que tens tan poc espai que tots els usos es donen al mateix lloc i t'has convertit en fan del moble suec?

Per adoptar una criatura o per reagrupar la teva família t'obliguen a tenir més d'uns m2 de superfície útil a casa i una habitació per a cada criatura. Quantes persones de més de cinquanta anys han tingut habitació pròpia quan eren petites? I arreu del món, quantes famílies no comparteixen dues habitacions per a tothom, cuinen en un espai comunitari, i descansen en espais compartits? Ostres, no sé com no se'ls prohibeix tenir descendència, mira que dormir a la mateixa habitació... És clar, després volem una plaça, un carrer, un edifici, una societat, on el que fa la resta de la gent no interfereixi per a res amb els meus usos.
Prohibit jugar a pilota i córrer amb bici, això és el que posa a la majoria de places del nostre entorn.
Perdó, és que això em posa de mala llet. Bé, amb això ja hem entrat en un altre tema del debat i no he posat els *** i ja ho he barrejat tot: espai públic i espai privat.

No cal que m'allargui. L'article de la Rosa Tello en parla extensament. Només vull assenyalar que en el discurs de la dualitat d'espais, s'hi reprodueix la mentalitat occidental. Una dona no europea present al seminari va expressar amb contundència l'avorriment i enuig que li produeix l'eurocentrisme tan present en els discursos sobre l'hàbitat, i que a estones traspuava i a estones es trencava en els nostres debats. Tornem-hi: què és el dins i el fora en un poblat de l'Amazones? Què és públic i privat en les habitacions —cases africanes, on es cuina en un pati central comú?—, quina és la identitat entre espai públic i treball remunerat quan cuines a la porta de casa per a la família i per vendre allò cuinat? Quan rentes roba per a tot el veïnat? Quina és la privadesa del treball domèstic quan les dones fan la bugada al safareig públic i duen el pa, la carn o les coques a coure al forn?

Ens podem preguntar, com en un dels articles, com volem viure. La diversitat familiar i de les xarxes de suport ha de dur a transformacions també en l'àmbit domèstic, dels equipaments o dels serveis. Transformacions que, en el cas del cohabitatge, no són tan llunyanes de les formes domèstiques que hem assenyalat uns paràgrafs més amunt.

I la gran pregunta que va quedar a l'aire: quin és el nostre espai de llibertat?

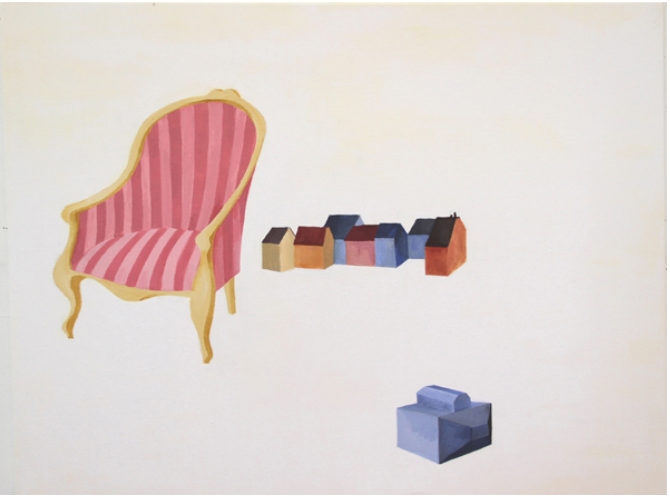

IMATGE: LARA PINTOS

Dones en els espais privats i el seu trànsit pels públics

Quina visibilitat? Quina llibertat? Quina igualtat?

IMATGE: EXTRETA D'INTERNET

Hanna Arendt a La condició humana identifica l'espai privat amb l'espai de la necessitat, és a dir, els espais on reproduir-se, on produir, dominats per la jerarquia. Els considera espais on la necessitat estructura la relació entre jerarquia i obligació. I identifica l'espai públic com a l'espai de la igualtat, de la individualitat col•lectiva i de la llibertat relativa.

L'espai privat

Continuant amb la idea de Hanna Arendt, necessitat implica condicions de vida imprescindibles per sobreviure, tant biològicament i materialment, com socialment. Avui dia a la nostra societat no només no podem prescindir de menjar, reposar... d'aixopluc, sinó que no podem prescindir tampoc d'un sou (o guany d'altra mena), d'educació/formació, de salut..., de transport, de comunicació, etc. Totes aquestes condicions es materialitzen en espais concrets, construïts i organitzats ad hoc.

Aquests espais es poden identificar com a espais privats de diferents classes, perquè en tots ells es dóna la reproducció de les condicions de vida. En aquests espais la vida es regeix per l'organització jeràrquica i el repartiment d'activitats diferenciades segons la posició en l'estructura organitzativa vinculada al poder, al poder de l'autoritat d'aquell (o d'aquells) que mana, diferent en cada un. Les condicions de funcionament d'aquests espais es fonamenten en l'obligació de realitzar les tasques assignades a cadascú i de fer-les quotidianament. Per tant, l'espai privat és l'espai de l'obligatorietat i de la quotidianitat.

Si fem referència als diferents tipus d'espais privats, hi trobarem per a cada un estructures jeràrquiques organitzades segons criteris de dominació/subordinació: dominats per estructures de poder simbòlic masculí, i subor-dinades per dependències simbòliques. En aquests espais hi ha rols molt diferenciats entre homes i dones. «Les dones s'entreguen (predo-minantment) a l'espai privat (domèstic, espai de reproducció), on es perpetua la lògica de l'economia dels béns simbòlics o en aquells tipus d'extensions d'aquest espai anomenats serveis socials (hospitalaris especialment) i educatius o també en els universos de producció simbòlica (espai literari, artístic o periodístic, etc.» (BOURDIEU: 2000, p. 117).

* Rosa Tello, membre del Laboratorio de Hábitat Participación y Género (LAHAS).

L'espai domèstic

L'espai domèstic, aquest espai òbviament quotidià, que ningú no dubta de qualificar de privat i que tòpicament se l'atribueix a la dona, és un espai jerarquitzat i, per tant, de subordinació i obligació. Jerarquitzat perquè legalment se li atribueix un cap, el cap de família, generalment l'home, i en alguns països fins i tot es discuteix si ho pot ser la dona, i de moment, no en pot haver més d'un.

Socialment també ho és, perquè al cap de família, a l'home, se li atribueix l'autoritat, no només moral, sinó també econòmica, perquè no necessàriament la dona ha d'aportar-hi la manutenció i, si ho fa, la seva aportació normalment és menor. Aquesta jerarquització masculinitzada de l'espai domèstic subordina legalment i socialment la dona: legalment perquè per ella mateixa no té ni autoritat ni autonomia sobre els béns (excepte en algunes poques legislacions com la catalana) i, escassa, damunt els fills; perquè la dominació masculina atribueix en exclusiva a les dones l'obligació de reproducció i la cura i manteniment de la prole i de la casa (si no ho fa directament la mestressa de casa, ho fa una dona a sou). Sota la dominació masculina «elles s'encarreguen amb absoluta naturalitat, en la divisió del treball domèstic [...] de la gestió de la imatge pública i de les aparences socials dels membres de la unitat domèstica» (BOURDIEU: 2000, p. 130). Se'ls adjudica identitat per les maneres de comportar-se, de vestir-se i de ser «mestressa de casa» en l'àmbit domèstic. La jerarquització, la subordinació i l'atribució de funcions de l'espai domèstic s'expressen també físicament en les formes o estructures de l'habitatge i altres extensions com per exemple els espais exclusius per a dones (harem o toilettes); o també, en les cases habituals, la cuina amb relació al menjador o la sala-menjador, es dissenya com a espai secundari, no és un espai obert, sinó tancat, amagat, i, sovint és tan petit que amb prou feines hi cap una persona, la dona, naturalment.

L'espai laboral

Poca gent qüestiona que l'espai laboral sigui un espai jerarquitzat, funcionalment i físicament. L'existència d'una estructura de poder piramidal i organitzativa de l'àmbit laboral es considera gairebé natural; les diferències, per exemple, de mida i

IMATGE: LARA PINTOS

decoració entre el despatx del director i el de la secretària estan àmpliament assumides; o les diferències qualitatives i quantitatives entre l'espai de producció i d'administració es consideren naturals; i a més a més, en el procés de producció es valoren, econòmicament i socialment, de manera més positiva uns rols que uns altres. Per exemple, es valoren més els treballs administratius — i entre aquests els de gestió— que els directament productius, malgrat que l'objectiu d'una estructura productiva concreta sigui l'elaboració de productes materials (habitatges, ordinadors, articles de neteja, màquines escurabutxaques, camions o bulldozers, etc.). I no cal ni parlar-ne, com es considera absolutament normal la jerarquització i la diferenciació d'espais i rols quan es tracta d'una estructura laboral organitzada per als, anomenats, serveis (bancs, assegurances, hotels, premsa, etc.). Tanmateix, malgrat aquestes característiques espacioestructurals que connoten l'àmbit laboral com a espai privat, gairebé sempre se'l considera com a espai públic. Una prova d'això la tenim en el gastat argument que el factor que ha influït en l'alliberació de la dona és la seva incorporació al mercat laboral, a l'àmbit laboral. Però si ens atenim a la definició d'espai privat que estem argumentant, caldria dir que les dones que tenen una feina passen de l'àmbit privat domèstic a l'àmbit privat laboral. És a dir, passen d'una subordinació a una altra. De fet, l'accés de les dones a l'àmbit laboral ha comportat una doble subordinació: la domèstica i la laboral. És clar que en l'àmbit laboral les dones han tingut la possibilitat de teixir xarxes de solidaritat; o també, amb el temps, han tingut la possibilitat (relativament escassa) d'accedir a

diferents esglaons de la piràmide jeràrquica. Tanmateix, també a l'àmbit laboral «la realitat de les relacions de dominació es deixa entreveure a partir del moment que s'observa, per exemple, que les dones que han aconseguit llocs molt elevats (executives, directores generals de ministeri, etc.) han de pagar d'alguna manera aquest èxit professional amb un èxit inferior en l'ordre domèstic (divorci, ajornament del matrimoni, dificultats o fracassos amb els nens, etc.) i en l'economia dels béns simbòlics» (BOURDIEU: 2000, p. 131). Aquesta subordinació es palesa en els diferents llocs de treball que se li atribueixen, en els sous més baixos, en comparació amb el dels homes, per la mateixa feina, i per la identitat adjudicada —també en l'espai laboral—, amb indumentària, comportaments, funcions «pròpies de la dona».

En general, quan es parla de la incorporació de la dona al mercat laboral, es considera que aquesta incorporació implica una sortida de la dona a l'espai públic, però en realitat és només una sortida al carrer per transitar d'un espai privat (casa) a un altre (empresa/lloc de treball). Tot i que l'espai laboral ha estat per a les dones un àmbit de socialització i, alhora, un espai que els ha permès fer-se més visibles, això no implica que l'àmbit laboral no sigui un espai privat. Amb paraules de Geneviève Fraisse: «La divisió del treball entre els dos espais, privat i públic, és una qüestió retòrica. La circulació entre els dos espais s'imposa a les dones. La doble jornada de treball és patrimoni de la dona» (FRAISSE: Los dos gobiernos: la familia y la ciudad, Editorial Cátedra, 2003). Jo diria que aquesta circulació s'imposa fins i tot dins els espais privats pròpiament (cuina-dona; saló/menjador-home).

També els espais de formació i els de salut són privats. I quan les nenes o les noies joves, no importa l'edat que tinguin, van als llocs de formació o als centres de salut, també passen d'un espai privat a un altre, i, per l'espai públic, només hi transiten.

L'espai d'educació/formació

Poca gent posa en dubte que l'àmbit escolar és un espai on la relació dominació (docents)/subordinació (alumnes) és l'essència de l'estructura d'ensenyament. També és obvi que es tracta d'una activitat quotidiana i que l'eficàcia dels resultats d'aprenentatge depèn de l'obligatorietat i l'obediència.

L'espai on ens formem es considera també espai públic, tanmateix, si deixem de banda l'aspecte laboral i atenem només l'aspecte servei de formació, es tracta d'un espai formal i estructuralment jerarquitzat. Des del punt de vista formal, la divisió funcional dels usos de l'espai escolar obeeix no només a la diversitat d'activitats docents, sinó que també representa la jerarquització estructural i la dominació masculina que perpetua, en molts casos, la divisió sexuada de l'aprenentatge: espais educatius diferenciats (escoles o àmbits diferents per a nens i nenes; camps d'esport eminentment masculins, etc.), espais específics per a l'adjudicació simbòlica de rols diferencials formatius entre home i dona, independentment de les capacitats (facultats de lletres, de magisteri, etc, representades simbòlicament com a espais femenins; escoles tècniques representades com a espais masculins). Aquests símbols de dominació es manifesten a més a més en les relacions diàries entre docents i alumnes en l'adjudicació de rols diferenciats entre homes i dones independentment de les seves capacitats. Per exemple, «són moltes [les adolescents] que observen que els professors de les disciplines científiques sol•liciten i estimulen menys les noies que els nois, i que els pares, com els professors, les desvien "pel seu propi interès", de carreres considerades masculines» (BOURDIEU: 2000, p. 118).

IMATGE: MONICA BONVICINI

L'espai de salut

També els espais on s'administra la salut es consideren espais públics perquè el seu ús, teòricament, no està restringit a ningú. Però són espais definits per la necessitat de la reproducció de les condicions quotidianes de salut i l'obligatorietat de prevenir-les (vacunes, diagnòstics precoços de càncer, de sida, de qualsevol síndrome, etc.). Són espais jerarquitzats formalment i funcionalment, tant pel que fa a l'estructura laboral (metge-/infermera), com relacional (metge/pacient). La relació dominació/subordinació s'estructura per la possessió o no de coneixements específics que fan referència als comportaments biològics del cos humà.

Generalment, aquests coneixements tendeixen a adjudicar formes de salut específiques de les dones (relacionades amb la procreació) o a no diferenciar causes de manca de salut segons el gènere. Formalment aquests espais s'organitzen jeràrquicament des del punt de vista dels seus usos, però també des del punt de vista simbòlic: sales d'espera, sales de consulta, de diagnòstic, de gestió d'«usuaris», despatx del metge, lloc de la infermera, etc. D'aquesta manera, tot i que els espais de salut es considerin espais públics, les seves formes, els seus funcionaments i les seves estructures de dominació/subordinació els assenyalen com a espais privats.

Tots aquests espais privats es construeixen per fer efectives les jerarquies. No són espais igualitaris, també s'han construït i normalitzat per fer-hi efectiu el funcionament de la reproducció (normes de construcció, d'habitabilitat, de seguretat, de risc, etc.) i de producció (espais adequats a l'efectivitat productiva/administrativa/comercial).

L'espai públic

Tal com hem dit al començament, Hanna Arendt entén l'espai públic com a espai de la igualtat, de la individualitat col•lectiva i de la llibertat relativa. Per tant, el trànsit de l'espai privat cap al públic és el pas de l'obediència i l'obligació individuals cap a l'homogeneïtat normalitzada, l'anonimat col•lectiu i l'absència de subordinació. En l'espai públic no regeixen les jerarquies, només hi regeixen normes convencionals de comportament, iguals per a tots

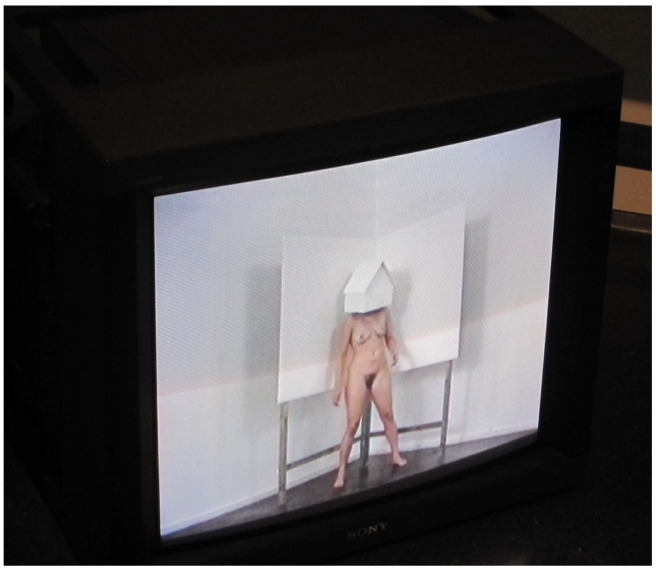

IMATGE: MONICA BONVICINI

els individus d'una mateixa societat, tot i que diferents per a la individuas. Un cop més ens remetem a Bourdieu per assenyalar que malgrat que aparentment sembla que no regeixen les jerarquies en l'espai públic, sí que s'hi imposa la dominació masculina perquè «el que és típic dels dominadors és ser capaços de fer que es reconegui com a universal la seva manera de ser particular» (BOURDIEU: 2000, p. 82), i consegüentment, que l'espai públic sigui percebut com un espai de llibertat relativa, encara que no ho sigui per a les dones ja que «sigui quina sigui la seva posició en l'espai social, les dones tenen en comú la seva separació dels homes per un coeficient simbòlic negatiu que, com el color de la pell per als negres o qualsevol altre signe de pertinença a un grup estigmatitzat, afecta de manera negativa tot allò que són i tot allò que fan, i és al principi d'un conjunt sistemàtic de diferències homologades» (BOURDIEU: 2000, p. 116).

D'aquesta manera, encara que pugui semblar que per a les dones hi hagi un canvi de rol en el trànsit dels espais privats cap als públics, és a dir, el trànsit de l'obediència individual cap a la llibertat de l'anonimat, aquesta llibertat aparent que li atorga l'espai públic continua sent subordinada al poder simbòlic masculí: imatge corporal, modes, conducta, etc. L'espai públic també és divers i simbòlicament jerarquitzat. Segons les seves formes i reconeixements simbòlics, els espais públics no permeten ni els mateixos usos, ni les mateixes possibilitats de relacions socials efímeres, anònimes, igualitàries, ni permeten les mateixes possibilitats d'apropiació.

Les formes espacials urbanes, des del mobiliari, l'amplada dels carrers o les voreres, la disposició dels arbres o dels edificis, fins a la proporció entre l'alçada de les edificacions i l'amplada dels carrers o la dimensió de les places públiques, en condicionen els usos i, per tant, les relacions espacials que s'hi estableixen. Les conformacions de l'espai provoquen, faciliten o impedeixen determinats tipus de relacions o contactes entre els individus; ajuden a fer que les relacions entre els individus, ajuden a fer que la «civilitat» (SENNETT: 1978), hi sigui possible o no. Moltes formes de l'espai urbà faciliten les relacions personals, altres les dificulten.

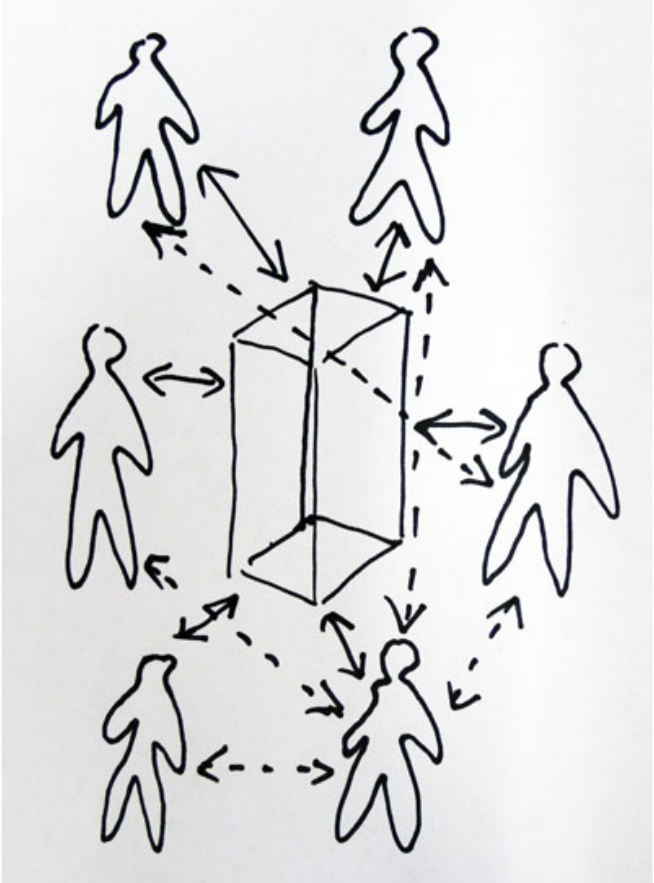

Segons Zygmunt Bauman (BAUMAN: 2002, p. 104), els espais públics concebuts i construïts com a monuments duradors de l'esplendor i magnificència d'algun altre governant, els qualifica d'espais «no civils», perquè no conviden a les relacions personals, hi impedeixen la pràctica de la civilitat, perquè la seva morfologia i dimensió hi dificulten les trobades casuals, el contacte proper de tu a tu.

Al contrari, els carrers petits de voreres estretes que dificulten el pas, propicien el contacte, les relacions ocasionals, banals, però convivencials i quotidianes. Es tracta d'«espais que la gent pot compartir, com a personae pública, sense que ningú l'insti, pressioni o obligui a treure's la màscara, i a "deixar-se anar", "expressar-se", confessar els seus sentiments i exhibir-hi els seus pensaments, somnis i preocupacions més pregons» (BAUMAN: 2002, p. 104).

Espais quotidians, banals, sense significat ni valor simbòlic, on les dones, usant-los necessàriament, hi convivim públicament, i el contacte ens permet la construcció de relacions personals, el reconeixement d'unes i altres. És on es destrueixen els discursos sobre l'altre, perquè el tu a tu esborra les imatges genèriques de l'alteritat, És l'espai femení (TELLO: 2005).

Hi ha a més a més espais públics que, per les seves característiques, la mala conservació, foscor, brutícia, etc., estan simbolitzats com a espais públics insegurs perquè no compleixen les normes dels espais assegurats o «purificats» en el sentit de Richard Sennett, és a dir, espais on l'altre no hi cap, en aquest cas, l'altre és normalitzat, i l'altra, la dona,

IMATGES EXTRETES D'INTERNET

sempre se la considera altra i, per tant, aliena. Aquests espais es consideren insegurs, especialment per a les dones, perquè la seva qualitat formal (foscos, bruts, solitaris, subterranis, etc.) correspon als atributs simbòlics que la dominació masculina històricament ha emprat per qualificar i definir el femení (intern, foscor, humit, a baix, continu...) (BOURDIEU: 2000). Es tracta d'espais no purificats, que, com la dona, com a ésser impur, perviuen a les ciutats.

Aquests espais públics no purs són objecte de reivindicació de les dones mateixes com a espais que han de tornar-se «segurs». Com a resposta a aquestes reivindicacions, les pràctiques recents de l'urbanisme amb visió de gènere s'han focalitzat vers la intervenció en aquest tipus d'espais per desestigmatitzar-los i tornar-los els atributs de normalització com a espais de seguretat.

L'urbanisme amb visió de gènere que avui predomina és encara un urbanisme amb esquemes mentals que són producte de l'assimilació de les relacions de poder simbòlic masculí. L'urbanisme amb visió de gènere encara està impregnat amb allò que Bourdieu anomena l'assimilació de les relacions de poder simbòlic: «les dones apliquen a qualsevol realitat, i especialment a les relacions de poder en què estan atrapades, uns esquemes mentals que són producte de l'assimilació d'aquestes relacions de poder i que s'expliquen en les oposicions fundadores de l'ordre simbòlic» (BOURDIEU: 2000, p. 49).

Com hem de trencar amb l'assimilació de poder simbòlic masculí on som des de l'urbanisme amb visió de gènere? Possiblement les pràctiques urbanístiques, amb tots els seus errors i, potser, pocs encerts, ens proporcionin ja nombroses respostes. Però per trobar-hi encerts, segurament cal deixar de banda les visions que deriven de la dualitat espai públic/espai privat i aprofundir molt més en realitats més complexes. Segurament fa falta incidir molt més encara en els espais banals, quotidians, aquells que no tenen cap valor simbòlic, aquells on les dones filen les seves relacions socials quotidianes. Segurament són les veus de les dones les que poden proporcionar innombrables pautes per a la pràctica de l'urbanisme amb visió i vivència de gènere.

Bibliografia

Arendt, Hanna (1974) La condición humana, Seix Barral, Barcelona

Bourdieu, P. (2000) La dominación masculina. Anagrama, Barcelona.

Bauman Zygmun (2002) Modernidad líquida, Fondo de Cultura Económica, Buenos Aires.

Bauman Zygmun (2003) La comunidad, Siglo XXI, Buenos Aires

Fraisse, Génivieve (2003) Los dos gobiernos: la familia y la ciudad, Editorial Cátedra,

Sennett, Richard (1975) Identidad personal y vida urbana, Península, Barcelona

Tello Robira, R (2005) "Espacios urbanos y zonas de contacto intercultural" en Nash, M., Tello, R, y Benach, N. (eds) Inmigración, género y espacios urbanos. Los retos de la diversidad, Edicions Bellaterra, Barcelona.

Urbanisme, dones i vida quotidiana

Seminari «L'hàbitat des de la perspectiva de les dones»

Les diferències de gènere s'han materialitzat en una configuració de la ciutat que es basa en la divisió sexual de la feina que ubica els homes (encar-regats de la feina productiva) en l'àmbit del públic i reclou les dones (a qui s'ha assignat la feina reproductiva) en l'àmbit privat i domèstic.

IMATGE EXTRETA DE LA WEB DE COL·LECTIU PUNT 6

Però la dicotomia productiu/reproductiva és una conceptualització patriarcal, eurocentrista i irreal, ja que les dones sempre han participat en les dues esferes, ja sigui en l'economia formal o en la informal. Davant la dicotomia de la feina productiva/reproductiva, diferents autores inclouen l'esfera personal i la comunitària interconnectades a les anteriors, hi aporten així una visió més integral i complexa de la realitat. Cal aclarir que, encara que es parli genèricament de dones i d'homes, Col•lectiu Punt 6 treballa des de la teoria feminista de la intersecció, segons la qual la categoria de gènere es defineix constantment en funció de factors com ara l'ètnia, l'origen, la religió, l'edat o la classe social.

L'urbanisme amb perspectiva de gènere des d'on treballa Col•lectiu Punt 6 visibilitza la complexitat i la pluralitat d'una societat en què coexisteixen diversitat de situacions i multiplicitat d'experiències.

La manca d'incorporació de la perspectiva de gènere en la planificació urbana atribueix un repartiment desigual de les oportunitats per cobrir les diferents necessitats quotidianes. Cal visibilitzar i valorar l'experiència de les dones ja que han estat aquelles que tradicionalment i en la vida quotidiana s'han encarregat de tenir cura de la llar i de les persones. No obstant això, en la planificació i el disseny urbans no s'ha tingut en compte aquesta realitat i les dones a penes han pogut intervenir en la creació d'un suport físic adequat per dur a terme aquestes activitats, ni com a usuàries, ni com a tècniques.

La vida de les dones a la ciutat comporta determinades problemàtiques: dificultats de mobilitat, de percepció de seguretat, d'ús del temps, d'aïllament, etc., aquests problemes no són específics de les dones, però els afecten en major mesura atès el repartiment de tasques que tradicionalment s'ha atribuït a cadascun dels gèneres.

En aquest sentit, la ciutat compacta i amb usos barrejats enfront a la ciutat funcionalista i segregada, millora les condicions vitals de les dones a l'espai urbà, perquè permet de fer-hi múltiples activitats quotidianes en menys temps i millors condicions d'accessibilitat als diferents usos urbans. A més a més, genera entorns més segurs, promou la interacció social i emfatitza les relacions socials gràcies a la proximitat i la diversitat de funcions.

L'urbanisme tendeix a dividir la planificació del territori segons escales i s'hi segreguen problemes i necessitats que haurien de plantejar-se en conjunt. Cal intervenir en aquesta divisió ja que les

* Adriana Ciocoletto, arquitecte, i Blanca Gutiérrez Valdivia, sociòloga. Col•lectiu Punt 6.

relacions i activitats quotidianes no estan separades de la vida de les persones. Aquesta manera d'entendre i produir l'hàbitat ha generat una manca de coherència en molts territoris que es manifesta especialment en els barris i en la manca de xarxes de proximitat per al desenvolupament de la vida quotidiana.

Per això, l'aplicació de la perspectiva de gènere en els projectes urbans hi aporta, com a punt de partida, una nova anàlisi, diferent a les fetes servir habitualment.

Aquesta anàlisi considera de manera integral criteris físics i socials a totes i cadascuna de les escales i fases del plantejament. No es pot entendre i estudiar un territori o un entorn específic sense entendre ni estudiar les persones que hi viuen, les seves especificitats i les seves necessitats diverses.

Des del Col•lectiu Punt 6 entenem que l'urbanisme s'ha d'analitzar des de l'entorn quotidià i les xarxes de proximitat. Per facilitar aquest estudi, hi hem definit sis variables d'anàlisi que s'han d'utilitzar de manera transversal.

Els espais públics o de relació, els equipaments, la mobilitat i l'habitatge són les variables que en defineixen el suport físic sobre el qual es desenvolupa la vida quotidiana. La participació i la seguretat són conceptes transversals que influeixen, al seu torn, en la definició física.

Per desenvolupar un hàbitat inclusiu i adequat per a tothom, és imprescindible trencar amb la fal•làcia de l'urbanisme com a disciplina neutra.

Cap construcció conceptual és objectiva, qualsevol plantejament té al darrere un posicionament polític que hi assigna diferents prioritats i jerarquies.

Per això, cal pensar, redefinir i habitar els nostres barris des d'una perspectiva de gènere i feminista, capaç de trencar amb les dicotomies conceptuals que segreguen les nostres vides i els nostres espais, valorant i visibilitzant especialment la vida quotidiana de les dones.

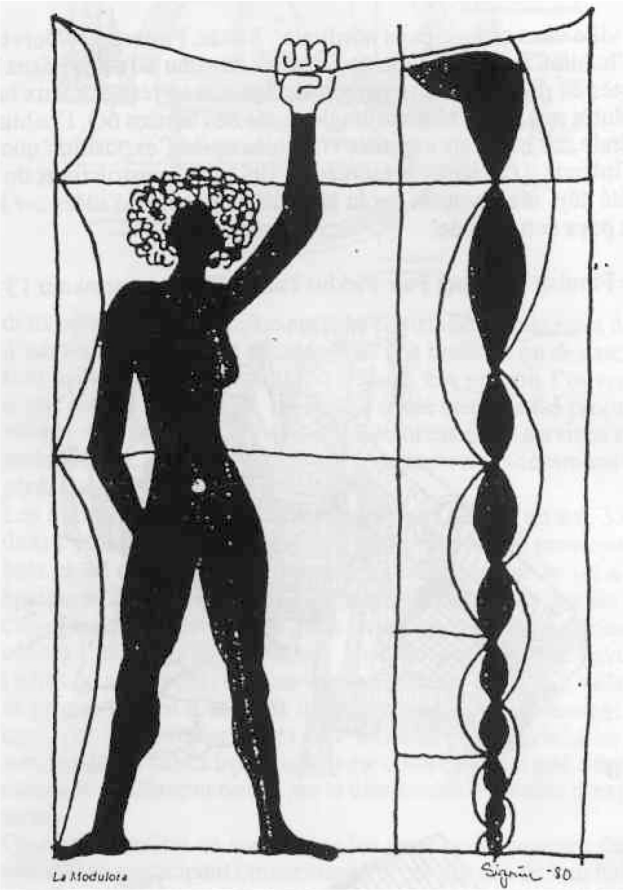

IMATGES EXTRETES DE LA WEB DE COL·LECTIU PUNT 6

Dones i imaginaris multisituats

IMATGE EXTRETA D'INTERNET

Simultani i invisible

En el seminari d'Hàbitat i Feminisme, s'hi han exposat diferents perspectives sobre la participació de les dones en els entorns urbans. Per complementar l'exposició de les meves companyes, crec que no hi pot faltar una altra reflexió des de la «dona immigrada i l'espai urbà». En aquest sentit, els proposo tres exercicis d'anàlisi al voltant dels imaginaris multisituats de dones que han après a viure conciliant dos entorns simbòlics: el del lloc d'origen i el de la nova societat que les acull. A partir d'aquestes reflexions se'ns obren però, altres peguntes sobre la participació de la dona immigrada a diferents escales i segons els territoris, el disseny d'espais habitables i la construcció de polítiques que responguin a l'heterogeneïtat de visions i d'imaginaris que circulen per la ciutat. Els exercicis són els següents:

1. Territoris que es consoliden a distància. La relació de la dona immigrada amb el seu lloc d'origen i la transnacionalització de les seves relacions familiars i territorials.

2. Imaginaris deslocalitzats. Els llocs que es transformen mitjançant la incorporació d'imaginaris deslocalitzats.

3. Polítiques sobre el nou lloc, noves construccions. La participació activa de les dones immigrades en els seus nous entorns locals, transformats a partir de petites i grans accions.

D'entrada, cal definir els imaginaris com un conjunt de representacions, de vegades es tracta de desitjos i fantasmes compartits culturalment, segons edat i sexe, una barreja de realitat i de fantasia. Aquests imaginaris no són fixos; es transformen en el contacte amb d'altres individus i en els seus nous entorns simbòlics. Aquests imaginaris sovint empenyen i dirigeixen els nostres actes, són afins als desitjos que matisen i reconstitueixen projectes de vida. El projecte de vida és la direcció «ideal» que marca la construcció quotidiana d'un individu a partir d'un conjunt de valors que va integrant i jerarquitzant vivencialment. La dimensió espacial és vital per a la concreció de molts d'aquests ideals que poden estar relacionats amb imaginaris d'èxit i amb grans objectius de consolidació de vida, com ara l'ideal de tenir un habitatge propi o de poder obrir un negoci. En el projecte migratori la dimensió imaginària és estructural, de fet es parla del «somni americà o europeu» que al capdavall no és res més que una part d'aquestes idealitzacions d'una vida millor.

* M. del Socorro Pérez Rincón, membre del Laboratorio de Hábitat Participación y Género (LAHAS).

1. Territoris que es consoliden a distància

Sovint es tendeix a pensar que els processos migratoris són predominatment masculins i que, en tot cas, és l'home qui inicia aquest procés i, més tard, reagrupa la dona i els fills. Tanmateix, encara que les normes d'estrangeria estiguin construïdes amb aquests estereotips que limiten la mobilitat transnacional de les dones, la realitat s'allunya considerablement d'aquesta visió subordinada del procés migratori. En la primera etapa d'aquest procés, hi trobem moviments circulars en què, en tot cas, les dones assumeixen la responsabilitat productiva i reproductiva en el país d'origen. A més a més, actualment, en molts països i sobretot d'Amèrica llatina, les pautes migratòries són predominantment femenines. Per exemple, a Barcelona, estadísticament, en els col·lectius d'Equador i Colòmbia les migracions estan enormement feminitzades.

L'estalvi d'aquestes dones també transforma la seva ciutat d'origen. D'aquesta manera podem trobar espais urbans que es consoliden a distància gràcies a l'estalvi del migrant. Les dones, les principals estalviadores, van consolidant a distància els habitatges familiars i transformen barris extensos de la perifèria en zones habitables.

Un estudi del FLACSO Equador del 2006 identificava una quantitat de 8.543.230 milions de dòlars en remeses per a la construcció, ampliació i adquisició d'habitatges o terrenys. Són recur-sos econòmics, però també hi són pre-sents imaginaris que barregen simbòlicament dues realitats diferents per concretar un projecte familiar amb un vincle econòmic i simbòlic que uneix ambdós territoris.

«Una companya d'Equador enviava diners a la seva mare perquè hi construís casa seva. Entre ella i la seva mare construïen plegades un projecte d'habitatge familiar supervisat a distància. Un mes rere l'altre la mare li enviava un vídeo amb els progressos de la casa.» Quan es parla de família transnacional hi apareixen una sèrie de ponts imaginaris

IMATGE DE CA LA DONA

que cal considerar: les relacions entre mares i filles que mantenen lligams emocionals quotidians mediatitzats pels locutoris i per tot tipus de tecnologies de la informació, una ubiqüitat absolutament normal que impacta dos espais diferents.

També cal assenyalar que aquest imaginari de tenir un habitatge propi i l'estalvi de l'emigrant, poden ser reutilitzats per agents econòmics per reconvertir-los en fórmules especulatives. És així que sorgeix la lluita dels bancs per acaparar i localitzar de nou la circulació d'aquestes remeses: la família immigrada que decideix localitzar el seu estalvi a l'Estat espanyol, compartir pis i contraure una hipoteca.

Avui dia, amb la crisi extraordinària del sector immobiliari, el col·lectiu equatorià il·lustra tristament aquest problema: el fraus hipotecaris iniciats ja l'any 2009, els desnonament massius i la caiguda en xarxa de famílies avaladores. Aquest problema ha desencadenat mobilitzacions socials importants que compten amb el suport de la Plataforma d'Afectats per les Hipoteques i la Coordinadora d'Equatorians a l'Estat espanyol.

2. Imaginaris deslocalitzats

Les dones, com a reproductores culturals, sintetitzen dos espais intentant recrear aquí el que és d'allà. La memòria influeix en l'estructuració d'accions basades en l'ús simbòlic dels seus records que utilitzen com a recursos per relocalitzar-se a la nova societat. Així doncs, la memòria té un paper essencial quan les persones immigrades barregen elements simbòlics, pràctiques i espais locals per simular el «lloc d'origen» i fer-lo present en l'entorn actual.

El vincle emocional amb el territori d'origen permet a les dones immigrades reinventar l'ordre establert dels nous espais urbans i els usos culturals als quals aquests s'associen. Sovint s'hi recreen tradicions i espais de la ciutat d'origen; els records es materialitzen com a certeses construïdes que permeten generar espais de confiança i d'intercanvi cultural. Les pràctiques que es recreen constitueixen una mena de «refugi» que, lluny de ser una barrera davant les vivències del nou entorn, crea un espai de seguritat que facilita justament la creació de noves pràctiques que amalgamen enyorades formes de fer (menjar, ballar, vestir, etc.). A més a més, segons moltes dones, aquests recursos culturals d'origen són una espècie de capital simbòlic que és un fonament per a l'intercanvi en la nova societat, per això, és freqüent trobar dones com a responsables d'activitats culturals d'origen, però també participant de festivals locals com ara les festes de la Mercè o de la Laia a Barcelona.

En el procés d'apropiar-se i d'habitar els espais urbans, recorrem constantment a múltiples re-creacions imaginàries que ens permeten veure allò que volem somiar, enyorar o idealitzar. La imaginació i la fantasia atempten moltes vegades contra la realitat normativitzada i rígida. Per aquest motiu,molts desitjos s'expressen com una realitat paral·lela poètica, representada mitjançant mitjans fugaços de representació. Per exemple, anomenar i tornar a anomenar un

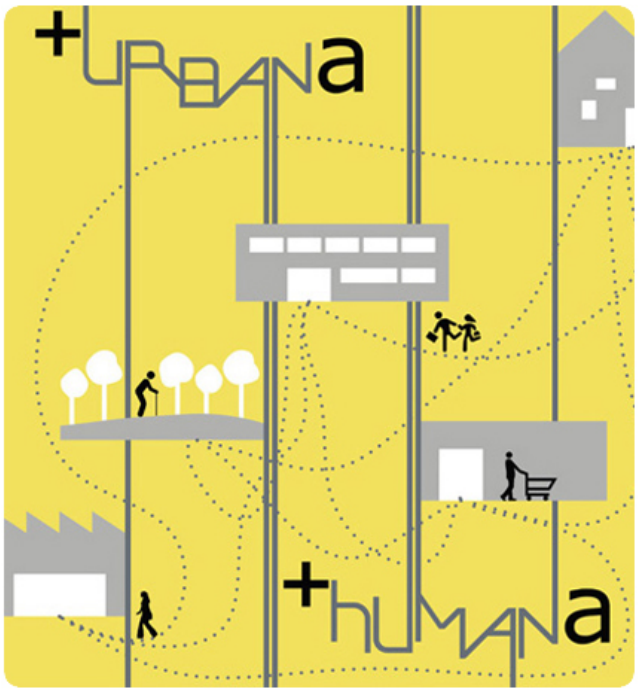

IMATGE EXTRETA D'INTERNET

IMATGE EXTRETA D'INTERNET

IMATGE EXTRETA D'INTERNET

lloc vol dir apropiar-se'n i incorporar-lo al nostre quefer quotidià.

Els diferents col·lectius anomenen els llocs de diferent manera:

La plaça del Forat de la Vergonya, un lloc molt representatiu per al moviment veïnal, va ser batejada pels veïns amb aquest nom per fer referència a un procés de transformació urbanística que va generar un «buit» en el teixit urbà del Casc Antic de Barcelona. La plaça del Pou de la Figuera, un nom que avui dia aquesta plaça rep institucionalment per intentar esborrar la potent mobilització veïnal que hi ha i per normalitzar-ne la topo-nímia amb relació als carrers dels voltants.

La plaça Negra. Un nom popular utilitzat pel col·lectiu dominicà del barri, sobretot pels joves que l'incorporen a les seves cançons de rap i hip-hop.

3. Polítiques sobre el nou lloc, noves construccions

Justament en la participació en l'àmbit local immediat és on les dones immigrades actuen com a agents socials actius que participen en projectes socials. Moltes dones aprofiten les seves experiències de participació veïnal als seus països d'origen i se sumen a plataformes més visibles per reivindicant el dret essencial de la legislació administrativa, «Papers per a tothom», per exemple, o la Federació de Dones Immigrants. Altres formes totalment anònimes, per exemple petits grups de mares que s'organitzen per suplir estructures familiars i que generen xarxes d'ajuda mútua per fer compatible la cura dels infants i l'horari laboral.

En els espais quotidians és on les dones deslegitimades i victimitzades pels discursos politicoinstitucionals, trenquen la imatge de subjectes passius en involucrar-se en les dinàmiques que les incorporen com a ciutadanes actives de ple dret. Per exemple, l'associació de Muso Kafo de dones africanes, a Mataró, ha tingut un paper important en treure a la llum els problemes de la dona immigrada africana i generar xarxes d'ajut per solucionar diferents àmbits de la vida quotidiana, especialment donant suport als seus fills. Un altre cas emblemàtic és Mujeres Pa'lante, una associació colombiana que treballa a favor de les feines cooperatives i de la inserció laboral de les dones.

Aquestes situacions noves i imaginàries que hi ha a la ciutat ens fan reflexionar sobre quin tipus de ciutats hem de dissenyar que no obeeixin a imaginaris estandarditzats que exclouen uns determinats discursos i donen un significat fals de l'ens públic.

IMATGE EXTRETA D'INTERNET

L'arquitectura que sap escoltar

Transcripció de la intervenció de Sandra Bestraten al Seminari "L'Hàbitat des de la perspectiva de les dones" que es va dur a terme a Ca la Dona el 30 de maig de 2011

En primer lloc, volem transmetre en què ha consistit l'experiència de l'equip de la Universitat Politècnica de Catalunya com a arquitectes a l'hora de projectar la nova seu de Cala Dona al carrer de Ripoll 25 de Barcelona.

Per dissenyar aquest nou equipament, ens hem basat en un procés participatiu que cercava integrar el major nombre possible de veus. Vam començar a treballar-hi l'any 2005 i, per a nosaltres, el projecte ha estat molt important com a experiència professional, sobretot, per confirmar que quan un equip d'arquitectura s'enfronta a un projecte nou, abans de començar a dibuixar, ha de saber escoltar.

---

* Sandra Bestraten, Càtedra UNESCO de Sostenibilitat de la UPC.

Aquesta conducta a l'hora de projectar no és habitual, perquè a l'escola d'arquitectura, en tots els exercicis, s'hi assigna un programa tancat i ningú pregunta a ningú com vol que sigui l'edifici, ni tampoc ningú hi exposa quines són les seves necessitats específiques. Amb això vull dir, que a tots els i les arquitectes se'ns ensenya a creure que tenim en part un do innat per endevinar les necessitats de les persones.

A la pràctica, això significa que quan s'encarrega un projecte, habitualment es dissenya automàticament, es dibuixa, i quan ja està acabat, és aleshores que es planteja a l'usuari perquè el validi. I és aquí d'on arrenca l'error, perquè quan es posa damunt la taula l'opinió de les necessitats específiques dels grups de persones, moltes vegades va en contra d'allò que ja s'ha formalitzat en el projecte, i en lloc d'un procés d'intercanvi, s'hi esdevé un conflicte. Per això és tan important que, abans de fer res, ens aturem a escoltar.

El procés potser és més obvi en el cas d'una casa encarregada per una família; s'entén com un vestit fet a mida per als que hi han de viure i es té en compte la seva opinió a l'hora de dissenyar-la. Però quan es tracta d'un equipament, una casa més gran o, directament, un espai públic, aquesta família, per a qui intentes cosir un vestit a mida, és molt més nombrosa i cal aleshores escoltar moltes més persones. És en aquest salt que va del privat al públic on normalment es perd la connexió entre els i les professionals de l'arquitectura i les necessitats reals de les persones que n'han de fer ús.

Tornant al tema del procés que vam desenvolupar per al projecte de Ca la Dona, hi va haver una fase prèvia de coneixement mutu entre l'equip d'arquitectura i les agrupacions que la integren. S'hi van plantejar molts temes interessants com ara com l'arquitectura podia estimular el treball en xarxa i potenciar les sinergies. Hi va haver moltes reunions en què van plantejar-se necessitats molt diferents, que de vegades fins i tot semblaven contradictòries. Per exemple, d'una banda hi havia la voluntat de generar espais oberts envers la ciutadania, d'altra banda, però, hi ha grups que demanaven necessàriament àmbits segurs per a la dona. També a priori es contradeien els requeriments normatius que tot equipament implica, amb la sensació cercada per Ca la Dona d'aportar-hi espais acollidors com els d'una llar. Va ser llavors que ens vam adonar que no podíem prendre decisions precipitades, sinó que ens calia un marge de temps per madurar-les i per trobar solucions satisfactòries per a tots els grups.

Aquest procés va demostrar com de fructífer pot arribar a ser un projecte participatiu que es faci correctament i comptant amb el major nombre possible de persones implicades des del començament. Com a resum, cal assenyalar que en aquest procés de Ca la Dona hi ha hagut pel cap baix un centenar de reunions durant els set anys que han transcorregut des de l'inici de la proposta.

I encara cal afegir que, en contra del que es pugui pensar, la creativitat de l'arquitecta no es veu gens limitada pel fet de plantejar-hi un procés participatiu. En realitat, el projecte s'acaba formalitzant, però disposant d'una informació preciosa que al començament no es tenia. I d'aquesta manera, tothom continua fent el seu paper: les usuàries futures de l'equipament plantejat a priori amb les seves necessitats i il·lusions; i les arquitectes que s'integren en un projecte molt més coherent amb la seva activitat futura.

La participació de les dones en processos de Producció Social de l'Hàbitat (PSH)

"Mujeres participando en actividades organizativas" L. GARCÍA

El context d'empobriment, vulnerabilitat i exclusió social de Mèxic cap a finals de la dècada dels noranta, troba el seu punt d'inflexió el 1991 amb la política d'ajustaments i de reestructuració de l'economia i de l'aparell estatal implementada pel govern de Carlos Salinas de Gortari, i posteriorment s'hi reconeix una major acceleració, a partir del 1994, amb l'accentuació de la recessió econòmica i l'entrada a la desocupació massiva com a correlat de l'aplicació de determinades polítiques neoliberals.

En el Districte Federal específicament, el dèficit habitacional es va fer visible a partir de l'increment de la població resident en assentaments informals i del creixement exponencial de les formes intersticials de desenvolupament de la pobresa, que es van sumar a la situació precària de les famílies que viuen plegats amb algun familiar o amic i com a llogaters.

Davant d'això, una proporció summament significativa de dones de sectors populars va començar a mobilitzar-se dia rere dia per demanar terra, habitatge i serveis, i per intervenir activament en la construcció i manteniment del seu hàbitat. En aquest sentit, la literatura sobre participació femenina en processos de producció de l'hàbitat popular i en organitzacions socials de base territorial, assenyala el paper important que fan les dones en qüestions relacionades amb l'accés a l'hàbitat, i també quant a permanència i millores, ja que constitueixen la densitat social majoritària en els moviments desenvolupats al voltant d'aquests temes (MASSOLO: 2002).

Ara bé, com viuen les dones la seva participació en aquestes organitzacions? Quins motius les impulsen en la seva lluita per l'autogestió de l'habitatge? I més concretament, la participació en aquest tipus de moviments de resistència i lluita, transforma les percepcions de les dones quant als rols de gènere

* Lourdes García Vázquez, membre del Laboratorio de Hábitat Participación y Género (LAHAS).

en l'esfera pública i privada fins al punt de qüestionar-ne aquesta dicotomia?
A partir d'aquestes consideracions, aquest article es proposa indagar, des d'una perspectiva de gènere, en algunes de les característiques que assumeix la participació de les dones de sectors populars urbans en processos de producció social de l'hàbitat (PSH). Amb aquesta finalitat, s'ha previst fer-ne un abordatge metodològic qualitatiu a partir de l'anàlisi d'un grup d'entrevistes en profunditat fetes a membres de la Unió Popular Revolucionària Emiliano Zapata (UPREZ), que lluiten per l'accés a l'habitatge i l'hàbitat. Aquesta tria es basa en l'interès per reconstruir els processos de PSH a partir de les pròpies percepcions, significats i definicions que els subjectes involucrats manifesten amb relació a les seves experiències.

També es té en compte la revisió de fonts secundàries, entre d'altres, els treballs d'investigació que aborden la matèria i els documents de l'organització mateixa. L'agudització de la crisi de 1995 va incorporar al procés d'empobriment i exclusió àmplies capes dels sectors mitjans que fins aleshores tenien certa capacitat d'estalvi, i van passar a formar part del grup constituït per la nova pobresa urbana amb sèries restriccions a l'hora d'afrontar les seves necessitats d'hàbitat. Aquesta nova situació es va expressat tant en el deteriorament del parc d'habitatges amb què comptaven, com en les pròpies vivències de les famílies en què els desnonaments o les pèrdues d'habitatge van passar a formar part del seu repertori d'experiències quotidianes.

És en aquest context que cal analitzar l'experiència de la UPREZ, en la seva tasca per promoure, des de fa anys, condicions dignes d'habitabilitat que contribueixin a fer efectius els drets a la ciutat i a l'habitatge per part de sectors amb menys ingressos de la nostra societat. És en el marc de l'experiència de la UPREZ, entesa com a actor social urbà que promou la producció social de l'hàbitat amb una modalitat que s'autogestiona, que aquest treball abordarà també els sentits i significats adherits a la participació de les dones. La importància de subratllar-ne la perspectiva femenina rau en la possibilitat de distingir certes transformacions en les seves identitats de gènere, relacionades amb l'ingrés als nous àmbits de socialització en l'esfera pública que la PSH comporta. Un altre objectiu és indagar la manera en què els significats associats a les pràctiques d'autogestió, ajuda mútua i participació es repeteixen en l'experiència quotidiana de les dones emfatitzant-ne, particularment, les ambigüitats que hi ha en el seu compromís amb la gestió de l'hàbitat i de l'habitatge.

En aquest treball, i seguint els estudis de Joan Scott (1996), es definirà el concepte de gènere com a forma primària de significació de relacions de poder. Consegüentment, cal entendre'l com a procés actiu que estructura els múltiples camps de la vida social, creuats per diferents vectors d'opressió (SCOTT: 2002). Es tracta d'una mena d'ordre normatiu de les pràctiques socials definides, culturalment i històricament, com a masculines o femenines.

L'anàlisi de les entrevistes que es fan fer per a aquest treball aborda certs aspectes assocats amb: a) les trajectòres prèvies de les organitzacions que integren la UPREZ a l'esfera pública; b) els motius que van impulsar-les ingressar al moviment; c) les característiques que comporta la divisió sexual del treball a l'interior dels grups familiars i de l'organització, i d) el balanç general que en fan els mateixos entrevistats entorn les experiències com a membres de la UPREZ.

Trajectòries dispars: la UPREZ com a espai de diversitat

És una percepció generalitzada que la UPREZ està constituïda, majoritàriament, per dones: «La gran majoria són dones les que hi participen... jo crec que no només en aquesta, totes les organitzacions socials, en realitat, les impulsen les dones». La Mary aclareix: «la majoria amb fills. Dones soles, no, potser n'hi ha alguna..., però amb fills, per tant són caps de família, n'hi ha moltes, però, moltes i moltes.»

Aquestes dones han arribat a l'organització després de recórrer diferents trajectòries en l'àmbit públic. Algunes participen o han participat en el mercat laboral, a través d'una inserció precària en activitats tradicionalment enteses com a «femenines»,

retroalimentant així la lògica de l'«estereotipació sexual de les ocupacions» (BEECHEY: 1994). La Mary, per exemple, treballa en el sector de la neteja: «jo treballava i treballava. La meva vida era treballar, córrer, tenia els minuts comptats. Mai vaig tenir temps ni per descansar... [Treballo] netejant oficines». La Juana, al seu torn, encara que actualment no treballi, ha passat per diferents feines «pròpies» de dones: «[Vaig començar a treballar] als catorze, en un forn de pa, als forns, i després vaig passar al taulell..., als onze feia de cangur, i després substituïa la meva mare a les cases de les famílies on feia feina... aleshores era senyora de fer feines... [després vaig treballar] de cuinera. En aquesta empresa vaig passar per diferents llocs:vaig entrar-hi com a cambrera, ajudant de cuina, després cuinera, després encarregada de cuina, força coses, oi?... i després vaig començar a treballar de recepcionista en un projecte d'empresa per a la construcció».

A Mèxic, la inserció femenina al mercat laboral sempre s'ha vist associada al rol reproductiu i domèstic. Per això, a la indústria, hi sobresurten en el tèxtil i l'alimentació, i el sector de serveis, la participació es concentra en la docència i, per a les dones pobres, en el servei domèstic. Algunes de les integrants de la UPREZ van saber combinar, al llarg les seves trajectòries, l'ingrés al mercat de treball amb el desenvolupament d'una important militància sindical i amb el compromís amb temàtiques que afecten directament les dones: «Vaig separar-e quan el meu fill tenia nou mesos. Aleshores ja vaig començar a militar de ple; primer militava poquet... bé, jo, naturalment, militava en el sindicalisme. He anat a congressos, a reunions, hi he participat... el representat sindical, quan va ser diputat, va ser el primer que em va enviar un projecte de despenalització de l'avortament... A més a més, moltes conegudes meves hi participen... i és d'elles que n'he après... és d'aquelles coses que es van aprenent, jo no vaig néixer sabent què era el gènere, però en vaig anar aprenent... » (Carmen).

Altres dones, en canvi, no tenen cap experiència laboral prèvia ni han mantingut cap relació amb l'àmbit de la política: «No hi estic acostumada. Em van criar d'una altra manera, sempre hi havia algú que feia les coses per mi... sempre vaig estar molt

"Doña Mary" L. GARCÍA

així, tenia la meva mama, tenia tothom, que feien les coses per mi... i a més a més participar en una organització de persones que sol•licitaven habitatge i altres obligacions a part, em va costar molt. Així és que és justament ara que ho estic assumint, després de tot aquest temps» (Teresa). La Lourdes també ens explica: «Me'n ric perquè sempre li dic al meu marit que va ser ell qui em va treure del món típic de la mestressa de casa, rentar els plats i anar a comprar, mirar la sèrie a la televisió, fer la migdiada, planxar... ell em va treure d'aquest món tan petitet i em va conduir a tot això, que la dona pot fer més coses a part només de la típica feina de mestressa de casa».

Es tracta, en definitiva, de dones que es diferencien no només per les seves trajectòries de participació en l'esfera pública, sinó també per la seva pertinença generacional, pel temps de permanència i posició que ocupen dins de l'organització i, fins i tot, per les seves situacions quant a l'habitatge prèvies a l'ingrés a la UPREZ. En aquest darrer sentit, les estratègies residencials que van desenvolupar, soles o amb les seves parelles, fins a optar per l'autogestió com a forma d'accés a l'habitatge i ingressar en els sol•licitant d'habitatge són també diverses: «Estava sola amb

els meus tres fills grans, així que en tot aquest procés, jo ja m'espavilava, em llogava una habitació, anava, tornava...» (Amelia). Fins i tot algunes d'aquestes dones van passar per l'experiència traumàtica del desnonament: «Vivia en un lloc no del tot legal, en una zona de conservació, en una casa d'on em van desallotjar... als tres mesos d'haver tingut la nena em van desnonar... amb cossos de policia, amb armes, ens van treure al carrer i la majoria de famílies teníem criatures... a més a més es van prendre les nostres coses, les van enviar a un dipòsit... va ser força desastrós allò que ens van fer».

Ara bé, resulta interessant plantejar aquí la pregunta sobre què va motivar l'apropament d'aquestes dones a l'organització. En tots els casos, el motor de la decisió va ser, bàsicament, la necessitat d'habitatge: «com dir "tinc casa meva", és el que et dóna més seguretat i més estabilitat, oi? Jo ho veig des d'aquell lloc com ara, tinc casa meva, ja puc reposar, ja em puc situar, i ara, a fer més coses» (Miriam).

Els processos d'autogestió com a origen de noves tensions

Podríem considerar en aquest espai si hi ha dins de la UPREZ certa divisió sexual del treball que contribueixi a la reproducció dels estereotips de femineïtat acceptats socialment o, al contrari, si s'hi poden visualitzar alguns trencaments en el sentit d'una major equitat de gènere. La majoria de persones entrevistades coincideix en assenyalar un repartiment igualitari de tasques dins de l'organització: «és una organització força igualitària en aquest sentit, perquè treballes conjuntament amb els homes, des què s'hi entra i fins a la comissió directiva, fins a ser-ne una integrant reconeguda, treballes com l'home, no hi ha cap discriminació... No hi ha càrrecs que ocupin només els homes i no les dones. Aquesta organització té moltes més dones militants que no homes» (Delia).

Així mateix, Jaime també afirma: «participen i treballen moltes dones més que un home, i no hi ha cap limitació pel fet de ser home o dona. De fet aquí, per exemple, es pot veure a l'obra, aquí hi ha companyes que veus com treballen a l'obra i sobrepassen en molt als companys. Això té a veure amb la voluntat i les ganes». En aquest sentit, cal destacar que la participació femenina en els processos de la construcció sigui interpretada per les dones mateixes com a indici del lloc important que ocupen dins de l'organització: «hi ha dones que saben arrebossar, que saben aixecar la paret... ja t'ho ben dic, aquesta casa era una ruïna, nosaltres hi van fer els lavabos, i aquí vaig aprendre a arrebossar, a aixecar els maons, a picar... el mestre d'obres es dirigia per aquí, l'oficial ens va ensenyar a fer una mica de tot, a carregar els pots cap amunt, a pujat a la bastida, de tot, vaja... A la nostra organització es va demostrar que és un mite, les dones treballen i algunes igual que els homes» (Carmen). I l'Elena hi afegeix: «Són encara més les dones que hi treballen, com que els marits treballen, aleshores qui hi va sempre és... hi ha moltes noies soles, i les noies treballen molt més que els homes, tenen molta més força les noies que els homes». El testimoni de la Miriam és del tot esclaridor i revela com les dones adquireixen noves habilitats derivades del component de l'ajuda.

En altres casos, en canvi, el relat d'aquestes dones evidencia les contradiccions pròpies de qui, en molts aspectes, ha aconseguit prendre consciència dels seus drets com a dona, però que, en canvi, a

"Doña Delia" L. GARCÍA

l'àmbit privat no aconsegueix encara de deslligar-se del tot del seu rol com a mestressa de casa, mare i esposa: «Jo tampoc serveixo per ser cada dia a caseta fregant els plats. No em planifico el meu futur sent mestressa de casa perquè no depenc de res, sóc independent [...] sóc coordinadora, m'he introduït en diferents espais i m'he enriquit, no puc asseure'm i res més. Enriquir-me en saber per què, com, el perquè de les lleis, el perquè de la propietat, el perquè de l'ajuda mútua, i enriquir-me en gènere que em forma bastant perquè cada dia t'actualitzes, reconeixes més els teus drets, et sents més preparada... Jo començava a veure, a [...] reconèixer que tenia drets, a reconèixer un munt de coses que les fas i no les saps, i això em va donar més força [...] ara em sento sobrecarregada amb la meva família, perquè tothom està acostumat que jo hi sigui: el menjar ha de ser a punt, la casa ha d'estar neta, de vegades em sento així» (Delia).

Com es pot observar, en la majoria de casos, la via de resolució d'aquests dilemes implica per a les dones una recàrrega de feines. Malgrat això, aquesta «posada en tensió», hi deixa entreveure la possibilitat d'un cert qüestionament de l'estructura de poder al si de la família i la seva assignació de rols.

La UPREZ i les relacions de gènere: un balanç inacabat...

M'agradaria acabar aquest article amb una extensa citació d'Alejandra Massolo que, segons el meu parer, sintetitza, en part, les ambigüitats i contradiccions que sembla que travessi l'experiència femenina en les organitzacions que, en la seva lluita per a l'accés a un sostre digne, plantegen valors contraposats al neoliberalisme i obren nous àmbits de participació creant a la vegada solidaritats i possibilitant el debat de temes fonamentals per a les dones de sectors populars com ara el dret a l'habitatge i la ciutat, la propietat col•lectiva, l'autogestió, el masclisme, la discriminació o la violència domèstica.

Perquè com afirma La ja clàssica consigna feminista allò personal és polític, desemmascarar el caràcter ideològic dels pretesos lliberals per damunt del privat i del públic implica adonar-se que els problemes «personals» només es poden resoldre a través de canals i accions polítiques, com el projecte de la UPREZ evidencia en la seva pràctica quotidiana.

Massolo analitza el protagonisme femení en l'espai local quant a la gestió de l'hàbitat i afirma: «l'estreta relació social entre les dones i l'espai local no significa que aquesta relació sigui determinada, exclusivament, per la urgència de satisfer les necessitats bàsiques e béns i serveis per a la família [...]. Significa al mateix temps, la voluntat i aspiració de noves experiències de sociabilitat i participació en l'esfera pública, adquirir autoestima i poder sortir de la presó domèstica. El formidable protagonisme de les dones en els espais locals de la pobresa llatinoamericana ha tingut, i manté, riscos seriosos i costos físics, emocionals i morals, però no és una visibilitat de víctimes, sinó la d'una força social capaç d'influir i transformar les condicions de vida en el pla individual i col•lectiu» (Massolo: 2003, p. 40-41).

Referències bibliogràfiques

BEECHEY, V. (1994): «Género y trabajo. Replanteamiento de la definición de trabajo», Las mujeres y el trabajo. Rupturas conceptuales. ICARIA.

MASSOLO, A. (2003): «El espacio local y las mujeres: pobreza, participación y empoderamiento», La Aljaba. Segunda época. Revista de estudios de la mujer, vol. VIII, p. 37-49.

MASSOLO, A. (2002), «El espacio local: oportunidades y desafíos para el empoderamiento de las mujeres. Una visión Latinoamericana», Jornadas sobre género y desarrollo. Ajuntament de Vitoria-Gasteiz. País Basc.

ORTIZ FLORES, E. (2004): Notas sobre la producción social de vivienda. Elementos básicos para su conceptualización. Segona edició, modificada. Mèxic, ed. Casa y Ciudad.

ORTIZ FLORES, E. (2002): La producción social del hábitat: ¿opción marginal o estrategia transformadora, Habitat International Coalition, Mèxic. Discussió paper.

SCOTT, J. (1996): «El género: Una categoría útil para el análisis histórico», Lamas, M. (Comp.) El género: la construcción cultural de la diferencia sexual. Mèxic, PUEG, p. 265-302.

Ciutat de Mèxic, dones i vida quotidiana

Ressenya del Seminari l'Hàbitat des de la perspectiva de les dones, celebrat a Ca la dona el 20 de maig de 2011

El seminari, tant pels temes com pels participants, va resultar un exercici molt enriquidor. La meva investigació de doctorat tracta d'explicar els processos urbans de la perifèria de Ciutat de Mèxic i les seves implicacions en la vida quotidiana. El treball es concentra en la dimensió social i territorial de tres fenòmens entrelligats: habitatge, mobilitat i rutina. Els canvis en el model productiu urbà han reestructurat la ciutat. En aquesta nova etapa, els nuclis laborals i els dels habitatges s'han distanciat, l'especulació al voltant del sòl central aboca un gran nombre de població a viure en llocs llunyans de tal manera que els trasllats diaris consumeixen més temps que mai. La ciutat escampa la seva vasta perifèria sobre una entitat política diferent, per això, molts serveis urbans, com ara el transport públic, estan mal «atesos» per empreses privades o informals. La necessitat urgent d'accés mina les condicions del servei i atorga un poder il·limitat a les organitzacions transportistes que han esdevingut més aviat un problema per a la solució original. En general, les dones són el públic majoritari d'aquests mitjans que es caracteritzen perquè són cars, de capacitat limitada i incòmodes. Els llargs recorreguts esdevenen de risc perquè els horaris laborals són llargs: una jornada «normal» implica passar entre vuit i dotze hores fora de casa. Els megaprojectes d'habitatges, on les dones viuen, van sorgir d'una especulació immobiliària ferotge, i aquest model és el que es ven com a solució a la dotació d'habitatge popular, però en realitat és molt lluny d'això. En aquesta nova casa, les dones i els seus fills perden la xarxa de suport familiar. En particular, a Ixtapaluca, a llevant de Ciutat de Mèxic, s'hi han

IMATGE EXTRETA D'INTERNET

construït durant els darrers vint anys gairebé setanta mil nous habitatges, el seu allunyament i la manca de serveis transformen la vida de les persones que hi resideixen. La rutina és un indicador que evidencia l'impacte individual d'aquest fenomen: llargues jornades fora de casa, cansament excessiu i condicions pèssimes de circulació. Per a les dones soles amb fills, s'hi afegeix encara la precarietat econòmica i/o el poc temps que tenen per a la família. Activitats bàsiques com les hores de son o la ingesta d'aliments es redueixen al límit; el temps per a la família és nul o molt escàs. El seu pressupost els impedeix d'accedir a un transport propi, a diferència dels homes que treballen, que normalment tenen cotxe i es poden traslladar amb més comoditat, seguretat i rapidesa. Algunes dones opten per obrir un negoci que els permeti fer-se càrrec de la seva família; d'altres opten per tornar al lloc d'origen per recuperar-hi l'ajut familiar. Són solucions per a un problema comú, que afecta milers de famílies que senten la necessitat de tenir casa pròpia. La investigació palesa que les dones s'enfronten a desavantatges majors, tot i que la situació general és poc encoratjadora.

* Azucena Arango Miranda. Xarxa Geocrítica Internacional, Universitat de Barcelona.

Com Volem Viure

Nous models per a noves necessitats

Noves situacions, noves necessitats

Vivim en una societat sotmesa a canvis de tipus demogràfic, econòmic, social i mediambiental. Alguns exemples d'aquests canvis, que ja comencen a ser percebuts, són: l'envelliment de la població, l'augment de llars unipersonals i monoparentals, la disminució de salaris reals, la precarietat laboral, les dificultats per accedir a crèdits i a l'habitatge, l'encariment de l'energia i l'aigua, el canvi climàtic, els canvis econòmics internacionals, etc.

Experiències d'altres països, amigables per a les dones

Hem cercat i estudiat experiències en països del nostre entorn, que ens han precedit en el canvi demogràfic i en crisis d'habitatge. Hi hem trobat nous models d'habitar que proporcionen solucions innovadores i, en diversos aspectes, més sostenibles. Són models que resulten més amigables i que permeten millorar les condicions de vida, especialment per a les dones i en general per als sectors més febles de la població com ara les famílies monoparentals, les famílies amb criatures, les llars unipersonals i la gent gran. Volem aprendre de les seves experiències.

Com volem viure: una reflexió col·lectiva

Proposem tallers i grups per reflexionar col·lectivament contrastant els nostres desitjos i necessitats quant a relacions i entorns on volem desenvolupar la nostra vida quotidiana; per pensar i desenvolupar nous models per a les noves necessitats, per investigar i trobar juntes noves formes de viure i conviure.

Per exemple, d'entrada preguntant-nos com podríem i, sobretot, com volem pujar les nostres criatures; viure quan siguem més grans; accedir a models de consum més sostenibles per la natura i per a les dones; crear condicions adequades per a la nostra cura i la de les altres persones; defensar-nos de l'especulació immobiliària, etc. Conèixer altres models d'habitar més sostenibles i més amigables és un ajut per enfortir la nostra creativitat i per aprofitar-ne l'experiència.

Taller Com Volem Viure. M. DÍAZ

Pati interior amb balcons, sorra, seients, jardí. M. DÍAZ

Hi oferim xerrades, tallers, grups de reflexió i la nostra col·laboració o assessorament per al desenvolupament de grups que vulguin crear un projecte de cohabitatge o d'habitar amb noves formes de veinatge.

comvolemviure@gmail.com

Per a més informació

Alguns documents de les dones del Punt 6:

La web del col·lectiu: http://punt6.wordpress.com/
ZAIDA MUXÍ i ROSER CASANOVAS. Urbanisme i gènere (http://www.icps.es/fitxa_terme.asp?lletra=U&codi=50).
Ja estan disponibles els vídeos de les jornades "Estudios urbanos, género y feminismo" (http://upcommons.upc.edu/video/handle/2099.2/2628)

D'altres enllaços d'interès:

http://punt6.files.wordpress.com/2011/03/recomanacionsperaunhabitatgenojerc3a0rquicniandrocentric2.pdf
http://www.punt6.net/?q=node/11

Informació sobre LAHAS. Laboratorio de Habitat, Participación y Género

http://www.ub.edu/lahas/index.php?id=118
http://www.ub.edu/lahas/index.php?id=43
http://www.redprofesionalesdelaciudad.com/reuniones/sintesis1.pdf

Sandra Bestraten Castells. Alguns articles que parlen de Ca la Dona:

http://upcommons.upc.edu/e-prints/bitstream/2117/12463/1/B36_Bestraten_Castells__Sandra.pdf
http://www.bharquitectura.com/BHARQUITECTURA/CALADONA.html

Com Volem Viure:

Contacte: comvolemviure@gmail.com

Altres enllaços:

ISABEL MARTINEZ STOLKE. Sèrie documental "Plan de rescate" (2010).
http://vimeo.com/22455102
http://vimeo.com/20014789
http://vimeo.com/22757995
Red mujer y hábitat de América Latina: http://www.redmujer.org.ar/
Colectivo de mujeres urbanistas: http://www.hiriakolektiboa.org/blog/

URBANISME I GÈNERE: ALGUNS RECURSOS BIBLIOGRÀFICS

BOFILL, Ana; DUMENJÓ, Rosa; SEGURA, Isabel. Las Mujeres y la Ciudad: manual de recomendaciones para una concepción del entorno habitado desde el punto de vista de género. Barcelona, Fundació M. Aurèlia Capmany, 1998.

BOFILL, Anna: Planejament urbanístic, espais urbans i espais interiors des de la perspectiva de les dones. Barcelona, Quaderns de l'Institut, número 6, Generalitat de Catalunya, Institut Català de les Dones, 2005.

BOOTH, C.; DARKE, J.; LLENADLE, S. (coord.): La vida de las mujeres en las ciudades. La ciudad, un espacio para el cambio. Madrid, Editorial Narcea de Ediciones, 1998.

BOOTH, Christine: La participación de las mujeres en la gestión de los proyectos urbanísticos. Bilbao, Diputación Foral de Bizcaia, Gabinete del Diputado General, 2004.

GREED, Clara H.: Women and Planning. Creating gendered realities. London, Routledge, 1994.

NAVARRETE, Ana: The Gendered City: espacio urbano y construcción de género, Cuenca, Ediciones de la Universidad de Castilla-La Mancha, 2004.

SÁNCHEZ DE MADARIAGA, Inés: Urbanismo con perspectiva de género, Instituto Andaluz de la Mujer, Unidad de género, 2004.

SÁNCHEZ DE MADARIAGA, I.; BRUQUETAS CALLEJO, M.; RUIZ SÁNCHEZ, J.: Ciudades para las personas. Género y urbanismo: estado de la cuestión. Madrid, Ministerio del Trabajo y Asuntos sociales, Instituto de la Mujer, 2004.

El somni continua... no t'adormis, feste'n sòcia!

C/ SANT HONORAT 7 - 08002 BARCELONA

TELÈFON: 934 127 161

CALADONA@CALADONA.ORG

WWW.CALADONA.ORG

HORARI DE SECRETARIA:

DILLUNS, DIMARTS, DIMECRES I DIJOUS

DE 10.00 A 14.00 H I DE 16.00 A 20.00 H

AMB EL SUPORT DE:

Diputació Barcelona xarxa de municipis

Ajuntament de Barcelona

Generalitat de Catalunya Institut Català de les Dones